महाराष्ट्र राज्य पोलीस दलातील सहाय्यक
पोलीस उपनिरीक्षक / पोलीस हवालदार /
पोलीस नाईक व पोलीस शिपाई यांच्याकरिता
पोलीस उपनिरीक्षक पदावर नियुक्तीसाठी
मर्यादित विभागीय स्पर्धा परीक्षा - २००९.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग,
शासन परिपत्रक क्रमांक - पीएसबी-०३०९/प्र.क्र.९८१/पोल-५अ
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२, दिनांक २ डिसेंबर, २०१०.

शासन परिपत्रक :-

महाराष्ट्र राज्य पोलीस दलातील **पोलीस उपनिरीक्षक पदावर नियुक्तीसाठी मर्यादित विभागीय स्पर्धा (पूर्व) परीक्षा-२००९** महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत **रविवार दिनांक ९ जानेवारी, २०११** रोजी मुंबईसह सात परीक्षा केंद्रावर घेण्यात येणार आहे. परीक्षेचा कार्यक्रम, निवडपध्दतीचा तपशील, सोबत जोडलेल्या **परिशिष्ट "अ"** मध्ये नमूद केला आहे. तसेच **पूर्व परीक्षेचा अभ्यासक्रम परिशिष्ट " ब "** मध्ये नमूद केला आहे. प्रस्तुत शासन परिपत्रक सहाय्यक पोलीस उपनिरीक्षक, पोलीस हवालदार, पोलीस नाईक व पोलीस शिपाई या संवर्गातील सर्व कर्मचा-यांच्या (रजेवर / प्रतिनियुक्तीवर असणा-या कर्मचा-यांसह) निदर्शनास आणावे.

हे शासन परिपत्रक, महाराष्ट्र शासनाच्या **www.maharashtra.gov.in** या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून, त्याचा संगणक संकेतांक २०१०१२०२१९२०१९००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने

(सु.ग.सोनवणे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन, गृह विभाग

....

प्रति,

१) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने).
२) महासंचालक व पोलीस महानिरीक्षक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
३) पोलीस आयुक्त, बृहन्मुंबई.
४) संचालक, अॅन्टी करप्शन ब्युरो, मुंबई.
५) अप्पर पोलीस महासंचालक, गुन्हा अन्वेषण विभाग (गुन्हे), पुणे
६) आयुक्त, गुन्हा अन्वेषण विभाग (गुप्तवार्ता), मुंबई.
७) अपर पोलीस महासंचालक, (प्रशिक्षण व खास पथके), मुंबई.
८) विशेष पोलीस महानिरीक्षक, राज्य राखीव पोलीस बल, मुंबई.
९) सर्व पोलीस उपमहानिरीक्षक.
१०) सर्व पोलीस अधीक्षक.
११) सर्व पोलीस आयुक्त, (मुंबई वगळून).

परिशिष्ट - अ

महाराष्ट्र राज्य पोलीस दलातील सहायक पोलीस उप-निरीक्षक, पोलीस हवालदार, पोलीस नाईक व पोलीस शिपाई, यांच्याकरिता पोलीस उपनिरीक्षक पदावर नियुक्तीसाठी मर्यादित विभागीय स्पर्धा परीक्षा - महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत घेण्याचा निर्णय, शासन निर्णय, क्रमांक-पीएसबी-०३९०/सीआर-४०८/(२)/पोल-५अ, दिनांक ८ फेब्रुवारी, १९९६ अन्वये लागू करण्यात आला. त्यानुसार **पोलीस उपनिरीक्षक पदावर नियुक्तीसाठी मर्यादित विभागीय स्पर्धा (पूर्व) परीक्षा-२००९** खाली नमूद केल्याप्रमाणे एकूण **चार टप्प्यात** घेण्यात येणार असून, त्यापैकी पहिल्या टप्प्यातील **पूर्व परीक्षा दिनांक ९ जानेवारी, २०११** रोजी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत घेण्यात येईल.

(१) पूर्व परीक्षा -२०० गुण
(२) मुख्य परीक्षा - ३०० गुण
(३) शारीरिक चाचणी - १०० गुण
(४) मौखिक व व्यक्तीमत्व चाचणी - ५० गुण

२. उपलब्ध पदसंख्या व आरक्षण :-

अ.क्र.	वर्गवारी	पदसंख्या
१	अमागास	७८
	एकूण -	**७८**

२.१ उपरोक्त पदसंख्येत बदल होण्याची शक्यता आहे.

३. पात्रता विषयक अटी :-

३.१ शैक्षणिक अर्हतेसह सेवा :- प्रस्तुत परीक्षेकरिता उमेदवारांची सहायक पोलीस उपनिरीक्षक / पोलीस हवालदार/ पोलीस नाईक व पोलीस शिपाई या पदावर नियमित नियुक्तीच्या दिनांकापासून **दिनांक १ जानेवारी, २०१०** रोजी खालीलप्रमाणे किमान नियमित सेवा पूर्ण होणे आवश्यक आहे.

१) मान्यताप्राप्त विद्यापीठाच्या कोणत्याही शाखेचा **पदवीधर** असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत - **४ वर्ष**.

२) महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाची **एच.एस.सी.** परीक्षा उत्तीर्ण किंवा महाराष्ट्र शासनाने एच.एस.सी. च्या समतूल्य म्हणून मान्य केलेली अर्हता, अशा उमेदवारांच्या बाबतीत- **५ वर्ष**.

३) एस.एस.सी. परीक्षा उत्तीर्ण किंवा महाराष्ट्र शासनाने एस.एस.सी. च्या समतुल्य म्हणून मान्य केलेली अर्हता, अशा उमेदवारांच्या बाबतीत - **६ वर्षे**.

३.२ वयोमर्यादा:- उमेदवाराचे वय **दिनांक १ जानेवारी, २०१०** रोजी गणले जाईल आणि वयोमर्यादा अमागासवर्गीय उमेदवारांच्या बाबतीत ३५ वर्षांपर्यत व मागासवर्गीय उमेदवारांच्या बाबतीत ४० वर्षापर्यंत राहील.

३.३ एखाद्या वर्षी परीक्षा न झाल्यामुळे कमाल वयोमर्यादा पूर्ण होण्यापूर्वी परीक्षेच्या सलग ३ संधी मिळाल्या नसतील अशा उमेदवारांना कमाल वयोमर्यादेनंतर सलग होणा-या परीक्षेस बसण्याच्या यथास्थिती उर्वरीत संधी देण्यात येतील. कोणत्याही परिस्थितीत या सलग संधी ३ पेक्षा जास्त असणार नाहीत.

४. प्रस्तुत परिपत्रकामध्ये परीक्षेसंदर्भातील संक्षिप्त तपशील दिलेला आहे. अर्ज करण्याची पद्धत, आवश्यक अर्हता, आरक्षण, वयोमर्यादा, शुल्क, निवडीची सर्वसाधारण प्रक्रिया, परीक्षा योजना, अभ्यासक्रम, इत्यादीबाबतच्या सविस्तर तपशीलासाठी आयोगाच्या www.mpsc.gov.in या वेबसाईटवरील मर्यादित विभागीय परीक्षा अंतर्गत **"उमेदवारांना सर्वसाधारण सूचना "** तसेच **" परीक्षा "** या विभागातील "**पोलीस उपनिरीक्षक मर्यादित विभागीय परीक्षा** " मध्ये उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या माहितीचे कृपया अवलोकन व्हावे. आयोगाच्या वेबसाईटवर प्रसिद्ध करण्यात आलेली माहिती अधिकृत समजण्यात येईल. प्रस्तुत परिपत्रक आयोगाच्या वेबसाईटवरही उपलब्ध आहे.

५. अर्ज करण्याची पद्धत :-

५.१ प्रस्तुत परीक्षेसाठी अर्ज फक्त **ऑनलाईन** पद्धतीने स्वीकारण्यात येतील. इतर कोणत्याही प्रकारे अर्ज स्वीकारण्यात येणार नाहीत.

५.२ पात्र उमेदवाराला वेब-बेस्ड (Web-based) ऑनलाईन अर्ज www.mpsconline.gov.in या वेबसाईटद्वारे **दिनांक २ डिसेंबर, २०१० ते दिनांक २२ डिसेंबर, २०१०** या कालावधीत सादर करणे आवश्यक राहील.

५.३ ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज सादर करण्याच्या सविस्तर सूचना आयोगाच्या www.mpsconline.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. तसेच ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज भरण्याचे प्रात्यक्षिक (Demo) सदर वेबसाईटवर पाहता येईल.

५.४ विहित पद्धतीने दोन्ही टप्प्यांतील अर्ज सादर करण्याची (ऑनलाईन पध्दतीने अर्ज सादर करणे व परीक्षा शुल्क बँकेत जमा केल्यानंतर Transaction ID नोंदविणे) संपूर्ण कार्यवाही आयोगाने विहित केलेल्या कालावधीतच पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

५.५ ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज सादर करताना उमेदवाराजवळ स्वतःचा अद्ययावत (Latest) फोटो (रुंदी ३.५ से.मी x उंची ४.५ से.मी) व स्वतःचा ई मेलआयडी असणे आवश्यक आहे. तसेच स्वतःची स्वाक्षरी व फोटो आयोगाच्या सूचनेनुसार विहित पद्धतीने स्कॅन करुन अपलोड करणे अनिवार्य आहे.

५.६ **मदत :** अर्जाच्या ऑनलाईन स्वीकृतीच्या व्यवस्थेसाठी आयोगाने मे. वास्ट ईंडिया प्रा. लि. या संस्थेची नियुक्ती केली असून, सदर संस्थेने ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज सादर करण्यासाठी उमेदवारांच्या सोयीकरिता महाराष्ट्रातील तालुका स्तरावर व विविध प्रमुख शहरांमध्ये ऑनलाईन अर्जस्वीकृती केंद्र [Online Application Centre (OAC)] निश्चित केली आहेत. सदर केंद्रांची मदत उमेदवारांना घेता येईल. अशा केंद्रांची (OAC) ची यादी आयोगाच्या www.mpsconline.gov.in या संकेतस्थळावर संपूर्ण पत्ता व दूरध्वनी क्रमांकासह उपलब्ध आहे. अधिकृत केंद्राचा पत्ता व मदत **९७५७४४४०२०** या दूरध्वनी क्रमांकावरुन उपलब्ध करुन घेता येईल. या केंद्रावर उमेदवाराला ऑनलाईन अर्ज भरणे, उमेदवाराचे छायाचित्र व स्वाक्षरी स्कॅन करुन अपलोड करणे याकरिता मदत करण्यात येईल. तसेच, प्रथम टप्प्यातील अर्ज भरुन झाल्यानंतर भारतीय स्टेट बँकेमध्ये रोखीने परीक्षा शुल्क भरण्यासाठी आवश्यक असलेले विहित नमुन्यातील चलनाची प्रत उपलब्ध करुन देण्यात येईल व भारतीय स्टेट बँकेमध्ये रकमेचा भरणा केल्यानंतर बँकेकडून उपलब्ध करुन देण्यात आलेल्या Transaction ID द्वारे अर्ज भरण्याची प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी केंद्राची मदत घेता येईल. या सर्व सुविधेकरिता उमेदवाराला प्रत्येक परीक्षा / भरतीसाठी आयोगास अदा करावयाच्या शुल्काव्यतिरिक्त ` २४/- इतकी रक्कम सर्व्हिस चार्जेस म्हणून रोखीने संबंधित केंद्रचालकास अदा करावी लागेल. सदर मदत केंद्र संबंधित संस्थेने उमेदवारांच्या सोयीसाठी निश्चित केलेली असल्यामुळे आयोगाचा सदर केंद्राशी काहीही संबंध नाही.

५.७ प्रस्तुत परीक्षेकरिता ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज सादर करणा-या उमेदवारांना अर्जाची प्रत अथवा कोणत्याही प्रकारची कागदपत्रे अथवा ऑनलाईन अर्जातच असलेल्या शपथपत्राव्यतिरिक्त कोणतेही वेगळे शपथपत्र/ॲफिडेव्हीट आयोगाकडे पाठविण्याची आवश्यकता नाही.

६. विहित पद्धतीने दोन्ही टप्प्यातील ऑनलाईन अर्ज सादर करण्याची संपूर्ण कार्यवाही **दिनांक २२ डिसेंबर, २०१०** रोजी **२३.५९** वाजेपर्यंत पूर्ण करणे आवश्यक आहे. त्यानंतर सदर वेब लिंक बंद करण्यात येईल.

७. पूर्व परीक्षा खालील सात केंद्रांवर घेण्यात येईल.

परीक्षा केंद्र	केंद्र संकेतांक
अमरावती	१४
औरंगाबाद	१५
मुंबई	३०
नागपूर	३२

परीक्षा केंद्र	केंद्र संकेतांक
नांदेड	३३
नाशिक	३५
पुणे	३८

८. **शुल्क :-**

८.१ अमागास - ३१०/-

८.२ मागासवर्गीय - १६०/-

८.३ सदर शुल्क ऑनलाईन अर्जाची नोंदणी केल्यावर प्राप्त होणा-या विहित चलनाद्वारे भारतीय स्टेट बँकेच्या कोणत्याही शाखेमध्ये कार्यालयीन वेळेत रोखीने भरावे लागेल.

८.४ महाराष्ट्रातील भारतीय स्टेट बँकांच्या शाखांची यादी आयोगाच्या www.mpsconline.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध आहे.

एकदा भरलेले परीक्षा शुल्क कोणत्याही कारणास्तव परत केले जाणार नाही.

९. **परीक्षेस प्रवेश :-** अर्जात नमूद केलेल्या माहितीच्या आधारे ते परिपत्रकातील विहित अर्हतेबाबतच्या अटींची पूर्तता करतात असे समजून पात्रता न तपासता आयोगाकडून त्यांना तात्पुरता प्रवेश दिला जाईल. परंतु परीक्षेपूर्वी अथवा परीक्षेनंतर कोणत्याही टप्प्यावर, उमेदवाराने अर्जात नमूद केलेली माहिती चुकीची वा खोटी असल्याचे अथवा उमेदवार विहित अर्हतेची पूर्तता करीत नसल्याचे आयोगास आढळल्यास अशा उमेदवारांची उमेदवारी कोणत्याही टप्प्यावर रद्द करण्यात येईल आणि त्याबाबतचा आयोगाचा निर्णय अंतिम राहील.

१०. **प्रवेशप्रमाणपत्र :-** परीक्षेस प्रवेश दिलेल्या उमेदवारांची प्रवेशप्रमाणपत्रे ऑनलाईन अर्जप्रणालीच्या वेबसाईटवर (www.mpsconline.gov.in) उमेदवारांच्या प्रोफाईलद्वारे उपलब्ध करुन देण्यात येतील. तसेच उमेदवारांकडून अर्ज सादर करताना प्राप्त झालेल्या ईमेल पत्त्यावर पाठविण्यात येतील. याबाबतची घोषणा परिपत्रकाव्दारे तसेच आयोगाच्या वेबसाईटवर परीक्षेपूर्वी दोन सप्ताह अगोदर प्रसिध्द करण्यात येईल. परीक्षेपूर्वी प्रवेशासंबंधी काही अडचणी आल्यास आयेगाच्या माझगाव, मुंबई कार्यालयात व्यक्तिश: संपर्क साधावा. यासंदर्भात उमेदवारांना ९७५७४४४०२० या दूरध्वनी क्रमांकावरुन आवश्यक मदत प्राप्त करुन घेता येईल.

११. आयोगातर्फे घेण्यात येणा-या स्पर्धा परीक्षांपैकी ज्या परीक्षा वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी स्वरुपाच्या (Objective Type Multiple Choice) प्रश्नपत्रिका असतील त्यासाठी आयोगाने निगेटिव्ह गुणांची (Negative Marking) पध्दत लागू करण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्यामुळे उमेदवाराने वस्तुनिष्ठ स्वरुपाच्या प्रश्नांची अचुक उत्तरेच उत्तरपत्रिकेत नमूद करावी. अन्यथा त्यांच्या उत्तरपत्रिकेत सोडविलेल्या प्रत्येक चार चुकीच्या उत्तरांसाठी एका प्रश्नाचे गुण वजा करण्यात येतील.

१२. **उमेदवारांना इशारा :-** अर्जात हेतुपुरस्सर खोटी माहिती देणे किंवा खरी माहिती दडवून ठेवणे किंवा त्यात बदल करणे किंवा दाखल्याच्या प्रतीतील नोंदीत अनधिकृतपणे खाडाखोड करणे किंवा खाडाखोड केलेले वा बनावट दाखले सादर करणे, आयोगाने वेळोवेळी दिलेल्या सूचनांचे पालन न करणे, परीक्षा कक्षातील गैरवर्तन, परीक्षेच्या वेळी नक्कल करणे, वशिला लावण्याचा प्रयत्न करणे यासारखे अथवा परीक्षा कक्षाच्या बाहेर अथवा परीक्षेनंतरही तसेच अन्य कोणतेही गैरप्रकार करणा-या उमेदवारांना गुण कमी करणे, विशिष्ट किंवा सर्व परीक्षांना वा निवडींना अनर्ह ठरविणे, काळया यादीत समाविष्ट करणे व प्रतिरोधीत करणे (DEBAR) यापैकी प्रकरणपरत्वे योग्य त्या शिक्षा करण्याचा तसेच प्रचलित कायदा व नियमाच्या अनुषंगाने योग्य ती कारवाई करण्याचे अधिकार आयोगाला असतील. यासंदर्भात शिस्तभंगाची कार्यवाही करण्याचे अधिकार त्यांच्या विभाग/ कार्यालय प्रमुखास असतील. तसेच त्याला विभाग प्रमुखाकडून/शासनाकडून शासकीय सेवेतून बडतर्फ केले जाण्याची शक्यता आहे. विहित केलेल्या अर्हतेच्या अटी पूर्ण न करणारा उमेदवार कोणत्याही टप्प्यावर निवड होण्यास अपात्र ठरेल आणि/किंवा इतर योग्य अशा शिक्षेला पात्र ठरेल.

१३. **परीक्षेतील गैरप्रकार करणा-यांना इशारा :-** आयोगातर्फे घेण्यात येणा-या परीक्षेत अथवा परीक्षेनंतरही कोणत्याही प्रकारचा गैरप्रकार करणे जसे प्रश्नपत्रिका फोडणे, बनावट प्रश्नपत्रिकांची विक्री करणे अथवा परीक्षेत अनधिकृत साहित्याआधारे नक्कल करणे, दुस-या उमेदवारांकडून मदत घेणे, दुस-या उमेदवारास मदत करणे अथवा कोणत्याही प्रकारे आपली ओळख पटेल अशी कृती करणे, वा तसा प्रयत्न करणा-या उमेदवारांवर तसेच उमेदवार नसलेल्या पण गैरप्रकार करणा-या व्यक्तीवर **"महाराष्ट्र प्रिव्हेन्शन ऑफ मालप्रॅक्टीसेस ॲट युनिव्हर्सिटी, बोर्ड अॅन्ड अदर स्पेसिफाईड एक्झामिनेशन्स ॲक्ट, १९८२"** खाली तसेच प्रचलित कायदा व नियमानुसार कारवाई करण्यात येईल. त्याव्यतिरिक्त संबंधित उमेदवारास सदर परीक्षेसाठी अथवा आयोगामार्फत घेण्यात येणा-या सर्व परीक्षा वा निवडीसाठी कायमस्वरुपी प्रतिरोधित (Debar) सुध्दा करण्यात येईल, याचीही उमेदवारांनी नोंद घ्यावी. तसेच त्याला विभाग प्रमुखाकडून/शासनाकडून शासकीय सेवेतून बडतर्फ केले जाण्याची शक्यता आहे.

१४. **पूर्व परीक्षा प्रश्नपत्रिका (२०० गुण):-**

१४.१ परीक्षेसाठी **'वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी'** स्वरुपाची फक्त एकच प्रश्नपत्रिका असून, ती **पुस्तकांशिवाय** सोडविणे आवश्यक असेल. प्रश्नपत्रिकेचा तपशील पुढीलप्रमाणे असून, अभ्यासक्रम **परिशिष्ट -ब** मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

विषय	गुण	माध्यम	दर्जा	कालावधी	परीक्षेचे स्वरुप
१	२	३	४	५	६
मराठी	५०	मराठी	शालांत	दोन तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
इंग्रजी	५०	इंग्रजी	शालांत		
सामान्य अध्ययन्	१००	मराठी व इंग्रजी	शालांत, मात्र सामान्य अध्ययन मधील घटक क्र.६ व ७ करिता पोलीस दलामध्ये काम करण्यासाठी आवश्यक असलेले ज्ञान		

१४.२ पूर्व परीक्षा ही मुख्य परीक्षेकरिता उमेदवारांची संख्या मर्यादीत करण्याच्या दृष्टीने घेण्यात येत असल्याने, पूर्व परीक्षेचे गुण अंतिम निवडीच्या वेळी विचारात घेतले जात नाहीत वा उमेदवारांना कळविले जात नाहीत. तसेच मुख्य परीक्षेच्या प्रवेशासाठी पात्र न ठरलेल्या उमेदवारांच्या उत्तरपत्रिकांची फेरतपासणी केली जात नाही अथवा यासंदर्भातील कोणत्याही अभिवेदनांवर कार्यवाही केली जात नाही.

१५. आयोगाचे अध्यक्ष, सदस्य किंवा अधिकारी यांच्यावर प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष दडपण आणण्याचा कोणताही प्रयत्न केल्यास अशा उमेदवारास आयोगाच्या निवडीपासून अपात्र ठरविण्यात येईल.

१६. प्रस्तुत परीक्षेचा अभ्यासक्रम परीक्षा योजना व अन्य माहिती आयोगाच्या **www.mpsc.gov.in** या वेबसाईटवर उपलब्ध आहे. तसेच सदर परिपत्रकासोबतच्या परिशिष्ट - ब मध्ये अभ्यासक्रमाचा तपशील दर्शविलेला आहे.

****

परिशिष्ट - ब

पूर्व परीक्षेचा अभ्यासक्रम

पूर्व परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेमध्ये **'मराठी, इंग्रजी, सामान्य अध्ययन'** या तीन विषयांचा समावेश असून त्यांचा अभ्यासक्रम पुढे नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

मराठी व इंग्रजी :- सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्प्रचार यांचा अर्थ व उपयोग तसेच उताऱ्यावरील प्रश्नांची उत्तरे. **(प्रत्येकी ५० गुण)**

सामान्य अध्ययन :-

(१) आधुनिक भारताचा इतिहास. **(१०० गुण)**

(२) भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा भूगोल.

(३) भारतीय अर्थव्यवस्था - जागतिकीकरण, उदारीकरण, खाजगीकरण यांच्या विशेष अभ्यासासह.

(४) ग्राम-प्रशासन, जिल्हा-प्रशासन, राज्य-प्रशासनः- रचना, संघटन, कार्य.

(५) महाराष्ट्रातील समाजसुधारक :- महात्मा ज्योतिबा फुले, गोपाळ गणेश आगरकर, छत्रपती शाहू महाराज, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर,मर्हषि धोंडो केशव कर्वे, संत तुकडोजी महाराज.

(६) गुन्हे अन्वेषणासाठी सहाय्यभूत ठरणाऱ्या वैज्ञानिक पध्दती/साधने (Scientific Aids to Crime Investigation):- संगणक तसेच अन्य आधुनिक साधनांच्या विशेष अभ्यासासह.

(७) न्यायसहायक विज्ञान व न्यायवैद्यकशास्त्र (Forensic Science & Forensic Medicine)

(A) <u>Forensic Science</u> :-

(i) Physical evidence : nature, search, handling, packing and forwarding.

(ii) <u>Finger prints & Foot prints</u>: Importance, finding them on scene of crime, their development and recording.

(iii) <u>Explosives</u>:- its names, commonly used explosives, home bombs, Handling and collection of explosive residues and their examination.

(B) <u>Forensic Medicines</u> :-

(i) Introduction:- Scope & importance to police. Examination of scene of occurrence from the point of view of medico-legal evidence.

(ii) Medico Legal definition of death, difference between dead & alive persons.

(iii) Identity of dead persons, Post Mortem.

(iv) Violent Asphyxial death - hanging, Suffocation & drowning.

(v) Medico legal aspects of different type of wounds, by fire-arms, sharp edged or pointed weapons.

(vi) Sexual offences - rape.

(vii) Poison commonly used in India in the commission of crime.

(८) भारताचे शेजारील राष्ट्रांशी असलेले संबंध.

(९) चालू घडामोडी.

****